

Εθνογραφικές προσεγγίσεις της γλώσσας
και γλωσσικές προσεγγίσεις της εθνογραφίας

Ethnographic approaches to language
and linguistic approaches to ethnography

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ
ABSTRACTS

Εναρκτήρια διημερίδα ΕΠΠΓ*Μυτιλήνη, 24 & 25 Νοεμβρίου 2016
Opening symposium of LESoL*Mytilene, 24 & 25 November 2016

«ΑΙΘΟΥΣΑ ΠΕΡΙΣΤΙΑΝΗ»
ΜΠΙΝΕΙΟ ΚΤΙΡΙΟ, ΜΥΤΙΛΗΝΗ

**Από τον εθνικό στον μετα-εθνικό λόγο:
Ανάλυση δεδομένων από μαθητικά γραπτά μεταναστών
και προτάσεις γλωσσικής πολιτικής**

Αργύρης Αρχάκης
Πανεπιστήμιο Πατρών
archakis@upatras.gr

Στην ανακοίνωση αυτή κινούμαστε αρχικά στο πλαίσιο της κριτικής ανάλυσης του λόγου και διερευνούμε την οικοδόμηση γλωσσικών ταυτοτήτων από μετανάστες μαθητές αλβανικής καταγωγής στην Ελλάδα. Βασιζόμενοι στα πορίσματα της ανάλυσής μας και με αφορμή το ζήτημα της διδασκαλίας της ελληνικής σε μεταναστευτικούς πληθυσμούς στην Ελλάδα, καταθέτουμε στη συνέχεια ένα γενικό πλαίσιο προτάσεων γλωσσικής πολιτικής.

Συζητούμε δύο ‘ανταγωνιστικούς’ μεταξύ τους λόγους, τον εθνικό ομογενοποιητικό και τον μετα-εθνικό αποδομητικό, και τον τρόπο με τον οποίο επιδρούν στην διαμόρφωση των υπό μελέτη ταυτοτήτων (Blommaert and Rampton 2011). Για τη συστηματική διερεύνηση των γλωσσικών ταυτοτήτων, ως απότοκα των τοποθετήσεων των μαθητών/τριών στους λόγους αυτούς, χρησιμοποιούμε το αναλυτικό εργαλείο του μηχανισμού κατηγοριοποίησης μελών (Sacks 1992). Το υλικό μας προέρχεται από μαθητικά γραπτά λυκείου τα οποία αναφέρονται στις μεταναστευτικές εμπειρίες των μαθητών/τριών (Archakis 2014, 2016).

Διαπιστώνουμε ότι στην κατηγορία *μετανάστης/τρια* των δεδομένων μας συγκαταλέγονται τόσο αυτοί/ές που δεν ξέρουν την πλειονοτική ελληνική (βιώνοντας έντονο κοινωνικό αποκλεισμό) όσο και αυτοί που θέλουν να τη μάθουν, αυτοί που κατορθώνουν να την μάθουν και αυτοί που την αξιοποιούν συνδυαστικά με την μητρική τους γλώσσα. Ως εκ τούτου, στα δεδομένα μας η κατηγορία *μετανάστης/τρια* προσδιορίζεται συσχετιστικά με την κατηγορία *πλειονοτικός/ή* και ειδικότερα με τη γνώση ή άγνοια της πλειονοτικής ελληνικής και τις συνέπειες που έχει (η γνώση ή η άγνοιά της) στην επικοινωνία με πλειονοτικούς/ές. Τα πορίσματα μας επιβεβαιώνουν την κυριαρχία του εθνικού ομογενοποιητικού λόγου και την απουσία του μετα-εθνικού αποδομητικού λόγου που πιθανότατα θα παραχωρούσε χώρο στην αλβανική και λόγο ύπαρξης.

Λαμβάνοντας υπόψη τα συμπεράσματα της ανάλυσής μας και εγείροντας το ζήτημα της διδασκαλίας της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας σε μεταναστευτικούς πληθυσμούς στην Ελλάδα, περνούμε στην κατάθεση προτάσεων γλωσσικής πολιτικής. Επιχειρούμε να συμβάλουμε, εντελώς προκαταρκτικά, στην οικοδόμηση ενός εκπαιδευτικού πλαισίου που αποσκοπεί στην άρση της άδικης επιβολής της μονογλωσσικής και μονοπολιτισμικής ομοιογένειας σε αλλόγλωσσους και πολύγλωσσους μετανάστες μαθητές (Piller 2016). Ως εκ τούτου, επιχειρούμε, υπό το πρίσμα ενός μετα-εθνικού λόγου, διαφορετικές από τις παραδοσιακές προσεγγίσεις σε κεντρικές έννοιες όπως η γλώσσα, το γλωσσοδιδακτικό πρότυπο, αλλά και η διαπολιτισμικής εκπαίδευση.

- Archakis, Argiris. 2016. National and post-national discourses and the construction of linguistic identities by students of Albanian origin in Greece”, *Multilingua: Journal of Cross-Cultural and Interlanguage Communication*, 35(1): 57-83.
- Archakis, Argiris. 2014. Immigrant voices in students’ essay texts: Between assimilation and pride. *Discourse & Society* 25(3): 297-314.
- Blommaert, Jan & Ben Rampton. 2011. Language and superdiversity. *Diversities* 13(2): 1-20.
- Piller, Ingrid. 2016. *Linguistic Diversity and Social Justice: An Introduction to Applied Linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- Sacks, Harvey. 1992. *Lectures on conversation*, 2 vols. Oxford: Blackwell.

*

Γλωσσικά ρεπερτόρια, λόγος και ζητήματα ταυτότητας: η δίγλωσση στα ελληνικά και τουρκικά κοινότητα των Μουσουλμάνων της Ρόδου

Μαριάνθη Γεωργαλίδου
Πανεπιστήμιο Αιγαίου
georgalidou@rhodes.aegean.gr

Σε αυτή την παρουσίαση, συζητάμε το γλωσσικό και κοινωνιογλωσσικό προφίλ της κοινότητας των Μουσουλμάνων της Ρόδου καθώς και όψεις των γλωσσικών πόρων της κοινότητας και της χρήσης τους στον καθημερινό λόγο. Συγκεκριμένα, εξετάζουμε το ζήτημα της επιλογής μεταξύ των διαθέσιμων κωδίκων (Ελληνικά και Τουρκικά) και της εναλλαγής ή/και της μείξης τους από διαφορετικές ομάδες ομιλητών/τριών σε διακριτά επικοινωνιακά πλαίσια. Επίσης, εξετάζουμε το ζήτημα της αφηγηματικής κατασκευής της ταυτότητας στο πλαίσιο ιστοριών ζωής μελών της κοινότητας.

Σε ένα περιβάλλον συνύπαρξης κοινοτήτων διαφορετικών ως προς τα εθνοτικά, γλωσσικά και θρησκευτικά τους χαρακτηριστικά, οι συνομιλιακές επιλογές των μελών της υπό συζήτηση κοινότητας, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο συνδέονται με ζητήματα διαπραγμάτευσης της ταυτότητας αποτελεί κεντρικής σημασίας ζήτημα για τη μελέτη του γλωσσικού της ρεπερτορίου και της κατανομής του σε περιστάσεις και επικοινωνιακές λειτουργίες. Η διαχείριση των διαθέσιμων γλωσσικών πόρων από τα μέλη της κοινότητας αντανακλά στρατηγικές οργάνωσης του λόγου και όψεις των πολυδιάστατων ταυτοτήτων που αλληλεπιδρούν στο πλαίσιο της και συνδέονται με την ηλικία και το φύλο των ομιλητών/τριών, τους κοινωνικούς τους ρόλους και τα γενικότερα χαρακτηριστικά της ταυτότητάς τους. Η δυναμική συνομιλιακή διαπραγμάτευση πολλαπλών ταυτοτήτων καταγράφεται τόσο στην εναλλαγή κωδίκων στις καθημερινές πρακτικές λόγου (Auer 1998, 2005) όσο και στις ιστορίες ζωής μελών της κοινότητας.

Στο πλαίσιο της ανάλυσης του λόγου και της συνομιλίας, παρουσιάζουμε τα γλωσσικά ρεπερτόρια της υπό μελέτη κοινότητας και την κατανομή τους στις

ενδοκοινοτικές καθημερινές πρακτικές λόγου. Ακολουθώντας, συζητάμε σύντομες καθημερινές αφηγήσεις οι οποίες αποτελούν οργανικά μέρη των ιστοριών ζωής των δίγλωσσων ομιλητών και ομιλητριών και συνδέονται με τη διαπραγματεύση και κατασκευή πολλαπλών ταυτοτήτων. Τα αποσπάσματα προέρχονται από μακροχρόνιες εθνογραφικού τύπου έρευνες που βρίσκονται σε εξέλιξη (Georgalidou, Kaili & Celtek 2010, 2013, Γεωργαλίδου & Κυπριώτη 2014, Γεωργαλίδου, Σπυρόπουλος, & Καϊλή 2016).

- Auer, P. 1998. "Introduction: Bilingual Conversation revisited." Στο P. Auer (ed.). *Code-switching in Conversation: Language, Interaction and Identity*. London: Routledge, 1-24.
- Auer, P. 2005. "A postscript: code-switching and social identity." *Journal of Pragmatics* 37 (3): 403-410.
- Γεωργαλίδου Μ. & Κυπριώτη Β. 2014. "Αφήγηση και ταυτότητα: Η περίπτωση των δίγλωσσων στα Ελληνικά και Τουρκικά Μουσουλμάνων της Ρόδου". Στο G. Kotzoglou et al. *Πρακτικά 11^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Ελληνικής Γλωσσολογίας*.
- Georgalidou, M., Kaili, H. & Celtek, A. 2010. "Code Alternation Patterns in Bilingual Family Conversation: A Conversation Analysis Approach". *Journal of Greek Linguistics* 10, 317-344.
- Georgalidou, M., Kaili, H.. & Celtek, A. 2013. "Code alternation patterns in bilingual family conversations: implications for an integrated model of analysis". In P. Auer, J. Caro & G. Kaufman (eds), *Language Variation-European Perspectives IV*. (Studies in Language Variation) Amsterdam: John Benjamins, 117-128.
- Γεωργαλίδου, Μ., Σπυρόπουλος, Β. & Καϊλή, Χ. 2016. "Ελληνικές ποικιλίες στη δίγλωσση στα Ελληνικά και Τουρκικά κοινότητα των μουσουλμάνων της Ρόδου". Στο Μ. Γεωργαλίδου & Κ. Τσιτσελίκης. *Γλωσσική και Κοινωνική Ετερότητα στη Δωδεκάνησο του 20^{ου} Αιώνα*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 309-328.

*

Nostalgaia vs μνήμη των αστικών υποδομών: Ρητορικές του «ανήκειν» στην πόλη της Κηφισιάς

Γιάννης Γιαννιτσιώτης
Πανεπιστήμιο Αιγαίου
ggian@sa.aegean.gr

Στην παρουσίαση επικεντρώνω την προσοχή μου στην παραγωγή και επιτέλεση της συλλογικής μνήμης του χώρου και τη θέση της υλικότητας σε αυτή τη διαδικασία με σημείο αναφοράς την πόλη της Κηφισιάς. Επιχειρώ να συσχετίσω τη διαμόρφωση διαφόρων εκδοχών συλλογικής ενθύμησης - και των τροπικοτήτων τους - με το χώρο διαβίωσης και κατοίκησης από ομάδες κατοίκων που είναι και μέλη τοπικών εξωραϊστικών συλλόγων. Η προσέγγισή μου βασίζεται σε προφορικές συνεντεύξεις και επιτόπια παρατήρηση δημόσιων τελετουργιών

εξωραϊστικών και εκπολιτιστικών συλλόγων, όπως αυτή της κοπής πίτας στην αρχή κάθε έτους.

Η κεντρική υπόθεση εργασίας μου είναι ότι η αλληλόδραση μεταξύ μνήμης και χώρου και η αμοιβαία διαμόρφωσή τους γεννούν το «ανήκειν». Το «ανήκειν» το αντιλαμβάνομαι με τρεις τρόπους. Κατά πρώτο, το αντιμετωπίζω ως ένα προσωπικό συναίσθημα στενής σχέσης με έναν τόπο, η οποία γεννά το αίσθημα της άνεσης να νιώθει κάποιος σαν να «βρίσκεται σπίτι του», το αίσθημα της ασφάλειας, των δεσμών με αντικείμενα και ανθρώπους και την αναγνωρισιμότητα. Κατά δεύτερο, το χρησιμοποιώ ως λογοθετικό πλαίσιο που διεκδικεί, δικαιώνει ή αντιστέκεται σε πρακτικές αποκλεισμού ή συμπερίληψης. Η κατασκευή του «ανήκειν», ωστόσο, εκτός από την ενσώματη και λογοθετική της διάσταση, προϋποθέτει την εμπλοκή των υλικών, δηλαδή επιμέρους χώρων και αντικειμένων τα οποία λειτουργούν τόσο ως φορείς σημασιών όσο και ως μνημονικοί δράστες, ως παραγωγοί δηλαδή της συλλογικής μνήμης. Η τρίτη, η υλική διάσταση του «ανήκειν», υποδηλώνει ότι η συγκρότηση των αναμνήσεων και η επιτέλεση της δημόσιας μνήμης της κοινότητας προϋποθέτει τις σχέσεις των ανθρώπων με επιμέρους χώρους και υλικά αντικείμενα. Αυτού του τύπου οι υλικότητες δίνουν τη δυνατότητα στις μνήμες να κρυσταλλωθούν και να παραγάγουν την ταύτιση με τον τόπο.

*

Εθνογραφική έρευνα γλωσσικού τοπίου στα Βαλκάνια: Από τη Μυτιλήνη στο Ντουμπρόβνικ

Κώστας Κανάκης
Πανεπιστήμιο Αιγαίου
kan@sa.aegean.gr

Αντικείμενο αυτής της ανακοίνωσης είναι το γλωσσικό τοπίο (ΓΤ) των Βαλκανίων, μέσα από μία επιλεκτική διαδρομή σε παραλιακές πόλεις της ανατολικής Μεσογείου, όπως είναι η Μυτιλήνη, το Δυρράχιο (Αλβανία), το Κότορ (Μαυροβούνιο) και το Ντουμπρόβνικ (Κροατία). Εκκινεί από μια εθνογραφική, δηλαδή ριζικά συμφραστικοποιημένη προσέγγιση του γλωσσικού τοπίου (βλ., π.χ., Blommaert & Maly 2014) και επιχειρεί να δείξει τις ποικίλες ενδεικτικές σχέσεις που υφίστανται μεταξύ γλώσσας και χώρους στα Βαλκάνια της ύστερης νεωτερικότητας, συζητώντας τα δεδομένα στη διασταύρωση κοινωνιογλωσσολογίας, γλωσσικής εθνογραφίας, και σημειωτικής –προσέγγιση που αποτελεί το σήμα κατατεθέν του «δεύτερου κύματος» της έρευνας του ΓΤ που απαγκιστρώθηκε από την προσήλωση σε ποσοτικά δεδομένα και προσέγγισε το ζήτημα ποιοτικά. Τα δεδομένα είναι προϊόν επιτόπιας έρευνάς μου στη Βαλκανική από το 2006 και καλύπτουν μία ευρεία γκάμα φαινομένων όπως η οικονομική κρίση, ο εθνικός και ο έμφυλος και σεξουαλικός αυτοπροσδιορισμός, ο τουρισμός και το προσφυγικό ζήτημα. Υποστηρίζω ότι η διαπλοκή όλων αυτών είχε και έχει σημαντικές συνέπειες για το ΓΤ που μπορούν να ερευνηθούν σε βάθος μόνο στη βάση μιας εθνογραφικής προσέγγισης των σημειωτικών μέσων που χρησιμοποιούνται για την εγγραφή της γλώσσας στο δημόσιο χώρο.

Blommaert, J. & Maly, I. 2014. “Ethnographic linguistic landscape analysis and social change: A case study.” *Tilburg Papers in Culture Studies* 100.

*

Συνεντεύξεις: Μια μεθοδολογική πρακτική στα όρια της ανθρωπολογίας

Βενετία Καντσά
Πανεπιστήμιο Αιγαίου
vkantsa@sa.aegean.gr

Για τους μνημένους και μη η ανθρωπολογία διακρίνεται από τη ξεχωριστή της μεθοδολογία που συνίσταται στη πολύμηνη, επιτόπια εθνογραφική έρευνα. Από την εποχή του Bronislaw Malinowski και μετά οι ανθρωπολόγοι μούνται στο πεδίο τους μέσω μιας μεθοδολογίας που προϋποθέτει τη συμμετοχική παρατήρηση των υποκειμένων της έρευνας μέσα από πρακτικές συμβίωσης στο πεδίο. Δε θα είναι παρά αρκετές δεκαετίες αργότερα που αλλαγές στον τρόπο πρόσληψης της ίδιας της ανθρωπολογίας ως επιστήμη και μετατόπισης του ερευνητικού ενδιαφέροντος στα αστικά κέντρα που μια σειρά ανθρωπολογικών ερευνών θα υιοθετήσουν τις συνεντεύξεις ως κεντρική –συχνά αποκλειστική– μεθοδολογική πρακτική εστιάζοντας στις γλωσσικές ανταλλαγές, το περιεχόμενο της συνομιλίας και τη σωματική επικοινωνία μεταξύ ερευνήτριας και ερευνητικών υποκειμένων.

Χρησιμοποιώντας ως παράδειγμα δύο μακρόχρονιες ανθρωπολογικές έρευνες που εστιάζουν στις ερωτικές σχέσεις μεταξύ γυναικών η πρώτη και στις τεχνικές ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής η δεύτερη θα επιχειρήσω στα πλαίσια αυτής της παρουσίασης να εξετάσω τις δυνατότητες και τα όρια της συνέντευξης ως μεθοδολογικής πρακτικής για την ανθρωπολογία.

*

Κοινωνιογλωσσολογική προσέγγιση του γλωσσικού ιδιώματος της Αγιάσου Λέσβου. Γλωσσικές στάσεις των ηλικιακών ομάδων 20 έως 40 ετών απέναντι στο ιδίωμα

Ειρήνη Κουνιαρέλλη
Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Kouniarelli@sa.aegean.gr

Η παρούσα ανακοίνωση βασίζεται στη διδακτορική διατριβή που εκπονείται στο Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου με θέμα «Κοινωνιογλωσσολογική προσέγγιση του γλωσσικού ιδιώματος της Αγιάσου Λέσβου. Γλωσσικές στάσεις των ηλικιακών ομάδων 20 έως 40 ετών απέναντι στο ιδίωμα».

Η προτεινόμενη έρευνα αποτελεί μια προσπάθεια αποτύπωσης των γλωσσικών στάσεων των νεότερων γενεών απέναντι σε ένα από τα γνωστότερα γλωσσικά ιδιώματα της Λέσβου, το ιδίωμα της Αγιάσου. Η

κοινωνιογλωσσολογική έρευνα που θα ακολουθήσει είναι από τις λίγες επιτόπιες γλωσσολογικές έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί στην περιοχή αυτή, η οποία εκτιμάται ότι θα είναι χρήσιμη σε μελλοντικούς ερευνητές.

Η υπόθεση έρευνας πηγάζει από την κοινωνιογλωσσολογική πραγματικότητα, η οποία χαρακτηρίζεται από το υψηλό γόητρο της Κοινής Νεοελληνικής Γλώσσας και το χαμηλό γόητρο των τοπικών ιδιωμάτων της Ελληνικής. Ο Γιάννης Μπασλής (2005: 43-44) αναφέροντας τους σημαντικότερους λόγους για την προοδευτική εξαφάνιση των γεωγραφικών ιδιωμάτων της Νεοελληνικής γλώσσας, δεν παραλείπει να αναφερθεί και στο χαμηλό κοινωνικό κύρος των γεωγραφικών ιδιωμάτων. Οι Αργύρης Αρχάκης και Μαριάννα Κονδύλη (2004: 160-164) κάνουν λόγο για γλωσσικές προκαταλήψεις στο σχολείο που σχετίζονται με τη χρήση διαλεκτικού λόγου. Τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα είναι α) να διαπιστωθεί εάν το ιδίωμα της Αγιάσου θεωρείται υποτιμημένο από τους ομιλητές του ή λόγω των ομιλητών του και β) να εξεταστεί εάν το τοπικό γλωσσικό ιδίωμα αντιμετωπίζει το πρόβλημα της γλωσσικής θνησιμότητας, ερευνώντας γενικότερα την κοινωνιογλωσσολογική του κατάσταση σήμερα.

Σκοπός της έρευνας είναι καταρχήν να καταγραφούν και να μελετηθούν οι γλωσσικές στάσεις της νεότερης γενιάς (20-40 ετών) τόσο των ομιλητών του γλωσσικού ιδιώματος απέναντι στο δικό τους γλωσσικό σύστημα (αυτό-αξιολογικές στάσεις), όσο και τις στάσεις των μη ομιλητών του γλωσσικού ιδιώματος της Αγιάσου (ετερο-αξιολογικές στάσεις), καθώς και να εξεταστούν ποικίλα κοινωνιογλωσσολογικά φαινόμενα. Απώτερος στόχος της έρευνας είναι η καταγραφή της εσωτερικευμένης ιδεολογίας, δηλαδή το σύνολο των στάσεων και απόψεων που μια κοινότητα έχει για τη γλώσσα και πως αντανακλάται στη γλωσσική συμπεριφορά.

Αρχάκης, Α. & Μ. Κονδύλη. (2004). *Εισαγωγή σε ζητήματα κοινωνιογλωσσολογίας*.

Αθήνα: Εκδόσεις Νήσος.

Μπασλής, Ι. (2005). *Κοινωνιογλωσσολογία: Μικρή Εισαγωγή*. Αθήνα: Εκδόσεις

Γρηγόρη.

*

Στοιχεία ψηφιακής προφορικότητας στις γλωσσικές πρακτικές μαθητών/τριών γυμνασίου στο Facebook

Christopher Lees

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ch.lees@yahoo.gr

Η παρούσα ανακοίνωση θα ασχοληθεί με τις κατηγορίες ψηφιακής προφορικότητας που παρουσιάζονται στις γλωσσικές πρακτικές 15 μαθητών/τριών στο Facebook, οι οποίοι/ες φοιτούν σε δυο ελληνικά γυμνάσια στη Θεσσαλονίκη. Σύμφωνα με τον Soffer (2010: 400), η ψηφιακή προφορικότητα αποτελεί το πιο πρόσφατο στάδιο εξέλιξης της προφορικότητας, το οποίο έχει ανοίξει το δρόμο για τη μελέτη μιας νέας γλωσσικής πραγματικότητας, όπου η

προφορική ποικιλία συνυπάρχει με τον γραπτό λόγο αλλά σε αποκλειστικά γραπτή μορφή. Η χρήση της γλώσσας από τους/τις μαθητές/τριες στο Facebook είναι ένα καλό παράδειγμα του συγκεκριμένου φαινομένου, καθώς πρόκειται για την προσπάθειά τους να εντάξουν στοιχεία από την καθημερινή τους ομιλία/συνομιλία στις ψηφιακές συζητήσεις τους, κάτι που δηλώνουν και οι ίδιοι/ες.

Τα δεδομένα μου προέρχονται από την εθνογραφική ανάλυση (Androutsopoulos 2013) των γλωσσικών επιλογών δεκαπέντε μαθητών/τριών γυμνασίου που χρησιμοποιούσαν το Facebook από τον Οκτώβριο του 2013 μέχρι τον Μάρτιο του 2014. Λεπτομερέστερα, θα συζητηθούν αναλυτικές κατηγορίες όπως οι σχέσεις φώνησης και γραφής, οι οποίες δείχνουν τους ποικίλους τρόπους με τους οποίους οι μαθητές/τριες χρησιμοποιούν στοιχεία του γραπτού λόγου για αναπαριστάνουν τα φωνητικά στοιχεία της καθημερινής τους ομιλίας, τα υποκοριστικά και μεγεθυντικά επιθήματα, καθώς και οι συνομιλιακοί δείκτες. Μεταξύ των συμπερασμάτων της ανάλυσης προκύπτει ότι τα κορίτσια του δείγματος χρησιμοποιούν πολύ περισσότερα προφορικά στοιχεία σε σχέση με τα αγόρια, ενώ παρατηρούνται και διαφορές σε σχέση με την κοινωνική λειτουργία των στοιχείων. Για παράδειγμα, η χρήση των στοιχείων προφορικότητας είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη φιλία και την οικειότητα των κοριτσιών, ενώ τα αγόρια τα χρησιμοποιούν για να προβάλλουν τα κατορθώματα και τον ανταγωνισμό τους.

Androutsopoulos, J. (2013) Networked multilingualism: Some language practices on Facebook and their implications. *International Journal of Bilingualism*.
 Soffer, O. (2010) “ ‘Silent Orality’: Toward a Conceptualization of the Digital Oral Features in CMC and SMS Texts.” Στο *Communication Theory* 20. 387-404.
 International Communication Association

*

Στιγμές έρευνας πεδίου: Διεπίδραση μεταξύ ερευνητή και πληροφορητών

Ιφιγένεια Μουλίνου
 Πανεπιστήμιο Αθηνών
imoulinou@hotmail.com

Στην εισήγηση αυτή θα παρουσιαστούν δύο επεισόδια από την έρευνά μου στα Ιδρύματα Αγωγής Ανηλίκων, συγκεκριμένα στο Ίδρυμα Αρρένων, με σκοπό να διερευνηθεί πώς αναδύονται διεπιδραστικά και σχεσιακά (relationally, Coupland 2001, Tsitsipis 2007) συγκεκριμένες τοποθετήσεις τόσο από μέρους των εφήβων όσο και από μέρους της ερευνήτριας, και πώς οι τοποθετήσεις αυτές διαπλέκονται και συνυφαίνουν τις σχέσεις μεταξύ των συμμετεχόντων αλλά και το ίδιο το επικοινωνιακό επεισόδιο. Θα συζητηθεί πώς εντάσσονται στην ευρύτερη διεπίδραση ερευνητριας – πληροφορητών κατά τη διεξαγωγή της έρευνας, μέσα σε μια αναλυτική αναστοχαστική προοπτική (Bucholtz 2001).

Και στα δύο επεισόδια προβάλλονται επιτελεστικό τρόπο παραβατικά χαρακτηριστικά. Στο πρώτο επεισόδιο, ένας έφηβος ξεσπά μετά από στέρηση

άδειας, κάνοντας μια ρητή και πυκνή σε γλωσσικά μέσα επιτέλεση παραβατικής ταυτότητας (πολλαπλές αυτοεπαναλήψεις, αναφερόμενος λόγος, κατηγοριοποιήσεις, προσωδιακά στοιχεία) και παραπέμποντας σε ηθικές αξιολογήσεις αντίθετες από τις κοινά αποδεκτές νόρμες («καλύτερα να γίνω πρεζόνι παρά εδώ μέσα», «καλύτερα φυλακή παρά εδώ μέσα»). Η ερευνήτρια αντι-φωνεί υιοθετώντας ένα διδακτικό λόγο κοινών αντιλήψεων του ενταγμένου κόσμου.

Στο δεύτερο επεισόδιο, η ερευνήτρια, ανταπαντώντας σε ένα πείραγμα από έναν ανήλικο, που έχει σχέση με ένα βαρύ ηρεμιστικό που πίνουν τα εθισμένα παιδιά όταν δεν έχουν ναρκωτικά, κάνει επιτέλεση παραβατικής διάστασης με κλειδί χιούμορ και αστείου (χρήση όρων από την κοινωνιολογία της έσω-ομάδας, αλλαγή τόνου και ύφους φωνής, μεταξύ άλλων). Θα αναλυθούν οι διεπιδραστικοί στόχοι και συνέπειες της επιτέλεσης. Και στις δύο περιπτώσεις σημαντική στην συνοικοδόμηση του επεισοδίου είναι η αντίδραση και των υπόλοιπων συμμετεχόντων με ευθυγράμμιση ή αποστασιοποίηση είτε ως προς την ερευνήτρια είτε προς την έσω-ομάδα.

Bucholtz, M. 2001. «Reflexivity and Critique in Discourse Analysis». *Critique of Anthropology* 21 (2):165–183.

Coupland, N. 2001. Coupland, Nikolas. 2001. «Language, situation, and the relational self: Theorizing dialect style in sociolinguistics». Στο Penelope Eckert & John R. Rickford (eds.) *Style and Sociolinguistic Variation*. Cambridge, U.K.: Cambridge University Press. 185–210.

Tsitsipis, L. 2007. «Relationality in sociolinguistics: A dialogue with linguistic ethnography». *Journal of Sociolinguistics* 11 (5): 626–640.

*

Γυναίκες μετανάστριες από τη Δυτική Αφρική στην πόλη της Αθήνας: Γλώσσα και ταυτότητα

Ελίζα Παναγιωτάτου
Πανεπιστήμιο Αιγαίου
elizapanagiotatou@hotmail.com

Η έρευνα την οποία θα παρουσιάσω πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της διδακτορικής μου διατριβής, την οποία ξεκίνησα στις αρχές του 2015, με επιβλέποντα τον Κ. Κανάκη. Στην αρχική της μορφή επρόκειτο για μια κοινωνιογλωσσολογική έρευνα, η οποία επικεντρωνόταν σε γυναίκες μετανάστριες από τη Δυτική Αφρική στην πόλη της Αθήνας. Το ενδιαφέρον μου κινητοποιήθηκε από το γλωσσικό προφίλ του πληθυσμού αυτού, ο οποίος είναι ήδη τουλάχιστον δίγλωσσος τη στιγμή της μετανάστευσης.

Η πιλοτική έρευνα που διεξήγαγα τον Ιανουάριο του 2016 οδήγησε σε τροποποίηση του αρχικού ερωτήματος και σε ριζικές αλλαγές στη μεθοδολογία έρευνας. Τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού με τον οποίο ήθελα να συνεργαστώ διαμόρφωσαν στη συνέχεια τα ερωτήματα καθώς και τη μεθοδολογία. Έτσι από μια κοινωνιογλωσσολογική έρευνα μετακινήθηκα προς μια έρευνα με στοιχεία

ανθρωπογλωσσολογίας, τόσο ως προς τον τρόπο συλλογής δεδομένων όσο και ως προς την ανάλυση αυτών. Τόσο τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού όσο και η απουσία ερευνών που να έχουν ασχοληθεί με αυτόν, με οδήγησαν στην απόφαση να πραγματοποιήσω μια έρευνα πεδίου διάρκειας ενός έτους με στόχο αρχικά να κατανοήσω για ποιον πληθυσμό πρόκειται, να τον περιγράψω και στη συνέχεια να ασχοληθώ με τα γλωσσολογικής φύσης ερωτήματα της έρευνας. Μετά από την πρώτη μου επαφή με τον πληθυσμό αποφάσισα να επικεντρωθώ σε τρεις χώρες, τη Γκάνα, τη Νιγηρία και τη Σιέρρα Λεόνε.

Στην ανακοίνωσή μου θα επικεντρωθώ τόσο στη μεθοδολογία έρευνας όσο και στην περιγραφή του πληθυσμού με τον οποίο ασχολήθηκα. Όσον αφορά την ανάλυση των δεδομένων, θα αναφερθώ κατά κύριο λόγο σε θέματα γλώσσας, φύλου και εξουσίας. Τα θέματα αυτά ανέκυψαν στην πιλοτική έρευνα, καθώς είτε οι γυναίκες αναφέρονται σε αυτά ευθέως και χωρίς να ερωτηθούν είτε αυτά διατρέχουν καταστάσεις και διαμορφώνουν αντιλήψεις που σχετίζονται με θέματα εκμάθησης της γλώσσας, γλωσσικής ιδεολογίας και στάσης απέναντι στη γλώσσα και τη χώρα. Στην ανάλυσή μου θα συμπεριλάβω τόσο τις σχέσεις μέσα στην οικογένεια και την κοινότητα καθώς και με τον ελληνικό πληθυσμό και τον κρατικό μηχανισμό. Για την ανακοίνωση αυτή θα βασιστώ σε τρεις ημιδομημένες συνεντεύξεις με γυναίκες που διαφέρουν ως προς τη γνώση της ελληνικής, τον αλφαριθμητισμό και την οικογενειακή κατάσταση καθώς και σε σημειώσεις μου από την έρευνα πεδίου.

*

Συγκροτώντας αρχεία της μνήμης: Οι μετασχηματισμοί της μνήμης του Ολοκαυτώματος και η επίδρασή τους στη μαρτυρία των επιζώντων

Ποθητή Χαντζαρούλα
Πανεπιστήμιο Αιγαίου
hantzaro@sa.aegean.gr

Η ανακοίνωση προβληματοποιεί την έννοια του αρχείου και τη λειτουργία του ως μετωνυμία της ιστορίας. Το φαινόμενο της γενοκτονίας αποτελεί πρόκληση για την ιστοριογραφική πρακτική, καθώς η εξαφάνιση κάθε τεκμηρίου είναι σύμφυτη με τη γενοκτονική θέληση. Μπορεί η μαρτυρία να αντισταθμίσει την εξαφάνιση των ιχνών της γενοκτονίας από το αρχείο; Ποιες είναι οι πολιτικές της συλλογής δεδομένων της μνήμης σε αρχεία; Εξετάζοντας τους μετασχηματισμούς της μνήμης του Ολοκαυτώματος και τη συγκρότηση αρχείων μνήμης, διερωτάται κατά πόσο τα αρχεία αυτά δημιούργησαν έναν κανόνα της μαρτυρίας στον οποίο οι επιζώντες καλούνται να προσαρμόσουν την αφήγησή τους.

*

Συνθήματα με έμφυλο και σεξουαλικό περιεχόμενο στο γλωσσικό τοπίο της Μυτιλήνης

Δάφνη-Νικολέτα Χριστουλάκη
Πανεπιστήμιο Αιγαίου
samg15002@sa.aegean.gr

Η μελέτη του γλωσσικού τοπίου, δηλαδή του συνόλου του γραπτού λόγου που είναι ορατός στο δημόσιο χώρο, έχει αναδειχτεί σε έναν νέο κλάδο της κοινωνιογλωσσολογικής έρευνας. Η διεπιστημονικότητα και η έμφαση σε ποιοτικές μεθόδους, αντί των καθαρά ποσοτικών που προηγουμένως χρησιμοποιούνταν, χαρακτηρίζουν το δεύτερο κύμα των σπουδών του γλωσσικού τοπίου όπως αυτές έχουν διαμορφωθεί τα τελευταία χρόνια. Οι βασικοί στόχοι των σπουδών γλωσσικού τοπίου δεν περιορίζονται στη χαρτογράφηση της παρουσίας και ιεραρχικής κατανομής γλωσσών σε πολυγλωσσικά αστικά περιβάλλοντα, όπως συνέβαινε στο πρώτο κύμα της θεωρητικής παραγωγής του κλάδου (Blommaert & Maly, 2014). Επιχειρείται, δηλαδή, πλέον η εξέταση των στοιχείων του μεταβαλλόμενου, δυναμικού σημειωτικού τοπίου σε συνάρτηση με το πώς τα ενσώματα υποκείμενα παράγουν, ερμηνεύουν και σχετίζονται με τα στοιχεία αυτά, ενώ δίνεται προσοχή και στα ιδιαίτερα συμφραζόμενα εντός των οποίων αυτό συμβαίνει (Barni & Bagna, 2015).

Οι σχετικές με το γλωσσικό τοπίο σπουδές έχουν πολύ λίγο ασχοληθεί με το φύλο και τη σεξουαλικότητα, παρότι αυτά αποτελούν σημαντικούς άξονες γύρω από τους οποίους χτίζεται και κατανοείται η καθημερινότητα των δρώντων υποκειμένων (Milani, 2014), και κατ' επέκταση οι πολύτροπες επικοινωνιακές πρακτικές τους.

Η παρούσα εισήγηση θέτει στο επίκεντρο ζητήματα φύλου και σεξουαλικότητας, όπως αυτά διαφαίνονται μέσω του μη επίσημου, «από τα κάτω» γραπτού λόγου που εμφανίζεται στο δημόσιο χώρο με τη μορφή graffiti. Αξιοποιώντας την εθνογραφική προσέγγιση που ανέπτυξαν οι Blommaert & Maly (2014) για τη μελέτη του γλωσσικού τοπίου (*Ethnographic Linguistic Landscape Analysis*) και μέσα από δεδομένα που συλλέχθηκαν κατά το διάστημα μεταξύ Σεπτεμβρίου 2015 και Σεπτεμβρίου 2016, επιχειρείται να αναλυθεί το γλωσσικό τοπίο της Μυτιλήνης. Σκοπός είναι να διαφανούν οι τρόποι με τους οποίους οι δημιουργοί του γλωσσικού τοπίου χειρίζονται τους διαθέσιμους γλωσσικούς πόρους για να διεκδικήσουν αλλά και να διαμορφώσουν συμβολικά το βιωμένο χώρο μέσα στα πολλαπλά επίπεδα του οποίου κινούνται και παράγουν νόημα (Jaworski & Thurlow, 2010). Το graffiti, μια μορφή γλωσσικής επικοινωνιακής πρακτικής συνδεδεμένη με την αμφισβήτηση και την αποσταθεροποίηση κυρίαρχων λόγων (Pennycook, 2010), επιλέχθηκε για τους σκοπούς της έρευνας ακριβώς επειδή αποτελεί μέσο δημιουργίας αφηγήσεων για τον εαυτό (Carrington, 2009). Επιπλέον, μπορεί να ιδωθεί ως μια μορφή γλωσσικής και υλικής υποστασιοποίησης αντί-λογων και αναταραχών που γεννιούνται σε τοπικό επίπεδο (Pennycook, 2010) εν μέσω των συνθηκών υπερποικιλότητας και των διαδικασιών παγκοσμιοποίησης που χαρακτηρίζουν σε γλωσσικό επίπεδο τους αστικούς χώρους. Προτείνεται, λοιπόν, πως η εξέταση των graffiti της Μυτιλήνης δίνει τη δυνατότητα να συνδεθούν τα σημειωτικά

στοιχεία έμφυλου και σεξουαλικού ενδιαφέροντος που συνθέτουν το γλωσσικό τοπίο με εντόπιες διαδικασίες παραγωγής ταυτοτήτων και νοημάτων.

- Barni, M. & Bagna, C. (2015). "The critical turn in LL: New methodologies and new items in LL". *Linguistic Landscape: An international journal* 1(1-2): 6-18.
- Blommaert, J. & Maly, I. (2014). "Ethnographic linguistic landscape analysis and social change. A case study", *Tilburg Papers in Culture Studies*, 100: 1-29.
- Carrington, V. (2009). "I write, therefore I am: texts in the city", *Visual Communication*, 8(4): 409-425.
- Jaworski, A. & Thurlow, C. (2011). "Introducing semiotic landscapes." Στο A. Jaworski & C. Thurlow (επιμ.), *Semiotic landscapes: Language, Image, Space*: 1-40. London & New York: Continuum International Publishing Group.
- Milani, T. (2014). "Sexed signs – queering the scenery". *International Journal of the Sociology of Language*, 228: 201- 225.
- Pennycook, A. (2010). "Spatial narrations: Graffscapes and city souls." Στο A. Jaworski & C. Thurlow (επιμ.), *Semiotic Landscapes: Language, Image, Space*: 137- 150. London & New York: Continuum International Publishing Group.